Volume 4, Issue 10, October – 2026 **ISSN (E):** 2938-379X

INSTITUTIONAL PRIORITIES FOR DEVELOPING FIRE SAFETY CULTURE AMONG YOUNG PEOPLE IN UZBEKISTAN

Soliyev Soxibjon Obidovich

Abstract

This article provides a social philosophical justification of institutional priorities for developing fire safety culture among young people in Uzbekistan. It identifies the necessary conditions for turning a general preventive intention into a feasible and verifiable decision. The methods comprise conceptual reconstruction, normative comparison, institutional analysis and logical testing of necessary conditions. Four criteria are proposed: resources, authority, youth agency and verifiable outcomes. The analysis explains how the absence of any criterion limits strategic decisions. Responsible prevention is interpreted as a paradigmatic orientation combining human dignity, responsibility proportionate to authority, and opportunities for correction. The institutional roles of diagnosis, coordination, education and practice, evaluation, and correction are examined. Responsibilities within cooperation between mahallas, educational institutions and authorised specialists are differentiated. The proposals provide a theoretical basis for local testing rather than evidence of measured effectiveness.

Keywords: Fire safety culture; youth; responsible prevention; institutional cooperation; resources; authority; agency; accountability; social justice.

Introduction

O‘ZBEKISTON YOSHLARIDA YONG‘IN XAVFSIZLIGI MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING INSTITUTSIONAL USTUVORLIKLARI

Soliyev Soxibjon Obidovich

Annotatsiya

Maqolada O‘zbekiston yoshlarida yong‘in xavfsizligi madaniyatini rivojlantirishning institutsional ustuvorliklari ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan asoslanadi. Tadqiqot maqsadi umumiy profilaktika niyatini bajariladigan va tekshiriladigan qarorga aylantirishning zarur shartlarini aniqlashdir. Konseptual rekonstruksiya, normativ qiyoslash, institutsional tahlil va zarur shartlarni mantiqiy tekshirish usullari qo‘llanadi. Resurs, vakolat, yoshlar subyektligi va tekshiriladigan natijadan iborat to‘rt mezon taklif etilib, ulardan birortasining yo‘qligi strategik qarorni qanday cheklashi ko‘rsatiladi. Mas’uliyatli profilaktika inson qadrini, vakolatga mutanosib javobgarlikni va xatoni tuzatish imkoniyatini birlashtiradigan paradigmatik yo‘nalish sifatida talqin qilinadi. Tashxis, muvofiqlashtirish, ta’lim va mashq, baholash hamda tuzatish bosqichlarining institutsional mazmuni ochib beriladi. Mahalla, ta’lim muassasasi va vakolatli mutaxassis hamkorligida vazifalarning farqlanishi asoslanadi.

Web of Teachers: Inderscience Research
webofjournals.com/index.php/1

Licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Taklif etilgan ustuvorliklar mahalliy sinov va keyingi baholash uchun nazariy asos bo‘lib, amalda o‘lchangan samaradorlik natijasi sifatida taqdim etilmaydi.

Kalit so‘zlar: yong‘in xavfsizligi madaniyati; yoshlar; mas’uliyatli profilaktika; institutsional hamkorlik; resurs; vakolat; subyektlik; hisobdorlik; ijtimoiy adolat.

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРЫ ПОЖАРНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ МОЛОДЁЖИ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация

В статье с позиций социальной философии обосновываются институциональные приоритеты развития культуры пожарной безопасности молодёжи Узбекистана. Цель исследования заключается в определении необходимых условий преобразования общего профилактического намерения в выполнимое и проверяемое решение. Используются концептуальная реконструкция, нормативное сравнение, институциональный анализ и логическая проверка необходимых условий. Предлагаются четыре критерия: ресурсы, полномочия, субъектность молодёжи и проверяемый результат. Показано, как отсутствие любого из них ограничивает стратегическое решение. Ответственная профилактика рассматривается как парадигматическое направление, объединяющее человеческое достоинство, соразмерную полномочиям ответственность и возможность исправления ошибок. Раскрывается институциональное содержание диагностики, координации, обучения и практики, оценки и коррекции. Обосновывается разграничение задач махалли, образовательного учреждения и уполномоченного специалиста. Предложенные приоритеты служат теоретической основой локального испытания и последующей оценки; они не представляются результатом измеренной практической эффективности.

Ключевые слова: культура пожарной безопасности; молодёжь; ответственная профилактика; институциональное сотрудничество; ресурсы; полномочия; субъектность; подотчётность; социальная справедливость.

Kirish

Yoshlarning yong‘in xavfsizligi madaniyatini rivojlantirish uchun bilim berish zarur, ammo bilimning kundalik harakatga aylanishi mavjud ijtimoiy sharoitga ham bog‘liq. Yosh talabni tushunib, uni bajarishga kerakli vosita, yordam yoki vakolatga ega bo‘lmasligi mumkin. Institut esa tegishli sharoit yaratib, undan foydalanayotgan shaxsning ehtiyoji va tushunmovchiligini bilmasligi mumkin. Mazkur tafovut xavfsizlikni faqat individual ehtiyotkorlik yoki faqat tashkiliy tartib bilan izohlash chegarasini ko‘rsatadi. Ijtimoiy-falsafiy vazifa shaxsiy mas’uliyat bilan institutsional imkoniyatning o‘zaro bog‘lanishini aniqlashdan iborat.

O‘zbekiston sharoitida yosh bir vaqtning o‘zida oila, mahalla, ta’lim va mehnat muhitida qatnashadi. Shu sababli xavfsizlikka oid bilim hamda talablarning turli institutlarda o‘zaro

Web of Teachers: Inderscience Research
webofjournals.com/index.php/1
Licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

muvofiqligi muhimdir. Biroq hamkor tashkilotlar sonini ko‘paytirish mas’uliyatning aniqligini o‘zicha ta’minlamaydi. Muammo ko‘pchilikka tegishli deb e’lon qilinib, uni hal etish vakolati hech kimga aniq biriktirilmasa, umumiy maqsad amaliy qarorga aylanmaydi. Ushbu maqolada ustuvorlik tadbirlar ketma-ketligi sifatida emas, aniqlangan ehtiyojni resurs, vakolat, ishtirok va natija bilan bog‘laydigan tanlov sifatida o‘rganiladi.

Sendai dasturida davlatning yetakchi mas’uliyati vazifalarning aniqligi, inklyuziv ishtirok va hisobdorlik bilan birga qo‘yiladi [1, 13-b., 19(a)–(f)-bandlar]. Ushbu xalqaro asos milliy sharoitdagi profilaktika uchun muhim qiyosiy savolni yuzaga keltiradi: umumiy mas’uliyat alohida vazifalarning noaniqlashuviga aylanmasligi uchun nima zarur? Tadqiqotning maqsadi yoshlarning yong‘in xavfsizligi madaniyatini rivojlantirish strategiyasining zarur institutsional shartlarini asoslashdir. Asosiy tezis resurs, vakolat, yoshlar subyektligi va tekshiriladigan natijaning birgalikda hisobga olinishiga tayanadi. Ushbu shartlar bajarilishi strategik qarorning izchilligini ta’minlaydi, lekin empirik samaraning oldindan kafolati hisoblanmaydi.

Adabiyotlar tahlili

A. U. Ashurov mahalladagi jamoatchilik ekologik nazoratida ehtiyoj va tashabbusning quyidan yuqoriga yo‘nalishini tahlil qiladi [2, 23-b.]. Uning yondashuvidan yong‘in profilaktikasiga ko‘chiriladigan jihat texnik nazorat vakolati emas, mahalliy tajribaning qaror qabul qilishga yetib borishidir. U. U. Ilxomov «Shu bois mahallada yoshlar bilan ishlash tizimi – faqat tashkiliy faoliyat emas, balki ijtimoiy institutlararo o‘zaro ta’sirning murakkab mexanizmidir», deb ta’kidlaydi [3, 165-b.]. Bu mulohaza hamkorlikni alohida tadbirlar yig‘indisi sifatida emas, bir-birini to‘ldiruvchi vazifalar munosabati sifatida tushuntirishga imkon beradi.

A. Erkayevning «Hokimiyat va xalq, davlat va fuqaro o‘rtasida har doim ikki yoqlama axborotga ehtiyoj bo‘lgan» degan fikri institutsional hisobdorlikning bilish asosini ochadi [4, 18-b.]. Tashkilot o‘z talabi va imkoniyatini bildiradi, foydalanuvchi esa ularning kundalik hayotda qanday ishlayotganini ma’lum qiladi. Ikkinchi yo‘nalish bo‘lmasa, rasmiy tartib bilan foydalanish tajribasi orasidagi farq ko‘rinmay qolishi mumkin. Mazkur nazariy asos yoshlarning savolini boshqaruvga xalal beruvchi omil sifatida emas, muammoni bilish manbalaridan biri sifatida ko‘rishga xizmat qiladi.

U. K. Mamayusupov ilmiy bashoratni «voqelikning o‘zgarishi va rivojlanishi qonuniyatlarini hisobga olgan holda chiqariladigan ilmiy jihatdan asoslangan xulosalar» bilan bog‘laydi [5, 104-b.]. Bu talqin strategiya tuzishda kutilayotgan o‘zgarishning shartlarini ochiq ko‘rsatish zaruratini asoslaydi. N. B. Saribaeva jamoat fikri bilan ishlash samaradorligini baholash muammosini qo‘yadi [6, 113-b.]. Ularning qiyosi niyat, bajarilgan ish va olingan natijani farqlashga olib keladi. Profilaktik mashg‘ulot tashkil etilgani natija mavjudligini emas, muayyan faoliyat bajarilganini bildiradi; natijaning turi va talqin chegarasi alohida belgilanishi lozim.

A. M. Raxmanov ijtimoiy-madaniy texnologiyalarning o‘zgarayotgan sharoitga moslashish imkoniyatini yoritadi [7, 150-b.]. B. Sh. Mamarasulovning davlat, shaxs va huquq munosabati haqidagi tahlili esa inson qadrini institutsional tartibning baholash mezoni sifatida ko‘rishga

Web of Teachers: Inderscience Research
webofjournals.com/index.php/1

Licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

asos beradi [8, 472-b.]. Birgalikda olinganda, bu qarashlar yangi vositani joriy qilishning o‘zini taraqqiyot deb e’lon qilishdan saqlaydi. Vosita o‘zgarsa ham insonni himoyalash, asosli ishtirok va vakolatga mutanosib javobgarlik talabi saqlanishi kerak. Moslashuv maqsadni yo‘qotish emas, unga erishish shartlarini qayta aniqlashtirishdir.

K. S. To‘rayev ijtimoiy tenglik va jamiyat konsolidatsiyasi munosabatini tahlil qiladi [9, 59-b.]. A. Senning adolat haqidagi yondashuvi esa institutlarning shakliy mavjudligi bilan insonning real imkoniyati o‘rtasidagi farqqa e’tibor qaratadi [10]. Bu manbalar bir xil xizmat ko‘rsatilganini barcha yoshlar undan teng foydalanganiga tenglashtirmaslikka yordam beradi. Taqqoslashning predmeti turli nazariyalarni aynanlashtirish emas, adolatning amaliy mezonini aniqlashtirishdir. Ochiq qolayotgan muammo mazkur mezonlarning yong‘in xavfsizligi profilaktikasidagi aniq qarorlarga qanday aylanishi va bu qarorlar uchun kim hisob berishidir.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqola nazariy tadqiqot bo‘lib, konseptual rekonstruksiya va institutsional tahlilga tayanadi. Dastlab profilaktika strategiyasining maqsadi, subyekti, bajarish sharti va dalili ajratildi. So‘ng ular resurs, vakolat, yoshlar subyektligi va tekshiriladigan natija mezonlarida umumlashtirildi. Har bir mezonning zarurligi uni chiqarib tashlash oqibatini mantiqiy tekshirish orqali asoslandi. Bunday tekshirish tushunchalar o‘rtasidagi bog‘lanishni ochadi; hudud yoki yoshlar guruhidagi haqiqiy tarqalishni o‘lchamaydi. Tadqiqotda o‘tkazilmagan so‘rov, tajriba va amaliy joriy etish natijalari keltirilmaydi.

Normativ qiyoslash inson qadri, adolat va hisobdorlikning turli manbalardagi talqinlarini yong‘in xavfsizligi madaniyatiga daxldor jihatdan solishtiradi. Tatbiq chegarasi saqlanadi: ekologik nazorat haqidagi nazariya professional yong‘in nazoratining vakolatini belgilamaydi, xalqaro dastur esa taklif etilgan mahalliy tartibning samaradorlik isboti bo‘la olmaydi. Mavjud qarashlardan foydalanish funksional o‘xshashlikka, ya’ni ehtiyojning qarorga yetkazilishi va javobgarlikning aniqligiga tayanadi. Shu yo‘l bilan manbalar mualliflik xulosasiga nazariy asos bo‘ladi, ammo tekshirilmagan faktning o‘rnini egallamaydi.

Imkoniyat va voqelik, erkinlik va mas’uliyat, umumiylik va alohidalik kategoriyalari tahlilning metodologik o‘qini tashkil etadi. Imkoniyatni voqelikka aylantirish uchun vosita hamda vakolat, erkin ishtirokni mas’ul faoliyatga aylantirish uchun bilim va javob asoslari zarur. Milliy strategiyaning umumiy maqsadi mahalliy sharoitdagi farqlarni yo‘qotmaydi. Shu sababli mezonlar barqaror saqlanib, ularga javob beradigan amaliy choralar ehtiyojga qarab tanlanadi. Taklifning ilmiyligi da’volarning izchilligi, manbaviy asosi, tatbiq chegarasi va kelgusida tekshirish imkoniyati bilan baholanadi.

Natijalar va muhokama

Mas’uliyatli profilaktika deganda yoshlarning yong‘in xavfsizligiga oid ongli faoliyatini institutsional imkoniyat, vakolatga mutanosib javobgarlik va natijani qayta ko‘rish bilan bog‘laydigan yondashuv tushuniladi. Uning markazida xavf haqidagi bilimni shaxsni ayblash vositasiga aylantirmasdan, bilimdan foydalanish shartlarini yaratish turadi. Bu yondashuv paradigmatik yo‘nalish sifatida muammoni qanday qo‘yish va qanday dalilni muhim

Web of Teachers: Inderscience Research
webofjournals.com/index.php/1
Licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

hisoblashni belgilaydi. U ilmiy hamjamiyatda allaqachon qaror topgan umumiy paradigma deb e'lon qilinmaydi. Model muhim munosabatlarni tartiblaydi, strategiya esa ularni muayyan sharoitda amalga oshirish tanlovlarini asoslaydi.

Birinchi mezon — resursning yetarliligi. U faqat mablag' yoki jihozlar sonidan iborat emas: tushunarli o'quv mazmuni, malakali mas'ul, vaqt, foydalanish imkoniyati va davomiy ta'minotni ham qamraydi. Yoshdan muayyan harakatni talab qilib, shu harakat uchun zarur shartni bermaslik axloqiy da'vat bilan real imkoniyat orasidagi ziddiyatni yuzaga keltiradi. Resurs yetishmasligi aniqlanganda uni yoshning mas'uliyatsizligi sifatida qayd etish xulosaning predmetini almashtiradi. Strategik qaror qaysi to'siqni qanday vosita bilan kamaytirayotganini ko'rsatishi kerak. Xaridning mavjudligi vositadan foydalanish yo'li mavjudligini avtomatik anglatmaydi.

Ikkinchi mezon — vakolatning aniqligi. Qaror qabul qilish huquqi, bajarish vazifasi va natijani tushuntirish majburiyati o'zaro mos bo'lishi zarur. Foydalanishdagi to'siqni bildirgan yosh texnik yaroqlilikni tasdiqlashga mas'ul qilinmaydi; pedagog sohaviy mutaxassis o'rnida xulosa chiqarmaydi. Hamkorlik vazifalar farqini yo'qotmasdan ularni bog'laydi. Muammo bir institutdan boshqasiga o'tganda qarorning egasi va javob qaytarish tartibi aniqlashtirilmasa, mas'uliyat tarqalib ketishi mumkin. Vakolat mezoni aynan shu bo'shliqni ko'rish imkonini beradi. Uning maqsadi ishtirokchilarni ko'paytirish emas, vazifani tegishli qaror bilan tutashtirishdir.

Uchinchi mezon — yoshlar subyektligi. U tadbirda qatnashganlik yoki oldindan tayyorlangan fikrni ma'qullash bilan cheklanmaydi. Yosh muammoni ifodalashi, talabning asosini so'rashi, yordam ehtiyojini bildirishi va natija haqida fikr ayta olishi kerak. Shu bilan birga, subyektlik har qanday taklifning so'zsiz qabul qilinishini anglatmaydi. Qaror dalil va tegishli vakolat bilan asoslanadi. E'tiroz bildirish imkoniyati hamda asoslangan javob birgalikda saqlansa, ishtirok ma'naviy jihatdan mazmunli bo'ladi. Yoshning kundalik tajribasi professional bilim o'rniga emas, uning tatbiq shartini bilishga xizmat qiladi.

To'rtinchi mezon — tekshiriladigan natija. Amalga oshirilgan ish bilan undan kelib chiqqan o'zgarish bir xil dalil emas. Mashg'ulotlar soni jarayon hajmini, ko'rsatmani asosli tushuntirish o'quv natijasini, foydalanish to'sig'ining bartaraf etilishi esa institutsional natijani ko'rsatishi mumkin. Bularning hech biri yong'in hodisalari kamayganini o'zicha isbotlamaydi. Natija haqidagi da'vo qaysi guruh, vaqt va vaziyatga taalluqli ekanini saqlashi kerak. O'lchanmagan holat taxminiy yutuq bilan to'ldirilmaydi. Tekshiriluvchanlik boshqaruvni sonlar bilan bezash emas, qabul qilingan qarorni dalil asosida qayta ko'rish imkoniyatidir.

To'rt mezonning zarurligi ularning bir-birini almashtirmasligida ko'rinadi. Resurssiz strategiya bajarilmaydigan talabga, vakolatsiz strategiya javobgari noaniq topshiriqqa, subyektliksiz strategiya yoshga tashqi ta'sir o'tkazishga, dalilsiz strategiya esa tekshirilmaydigan muvaffaqiyat da'vosiga qisqaradi. Bu mantiq mezonlar o'rtasidagi zarur bog'lanishni asoslaydi. Biroq barcha shartlarning mavjudligi kutilgan o'zgarish albatta yuz beradi, degan yetarlilik hukmini bermaydi. Ijtimoiy muhit, ishtirokchilarning tajribasi va vaqt omili natijaga qo'shimcha ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun nazariy izchillik bilan empirik samaradorlik alohida tekshiriladi.

Web of Teachers: Inderscience Research
webofjournals.com/index.php/1
Licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Mahalla va ta’lim muassasasining vazifalari aynan ushbu mezonlar doirasida konkretlashadi. Ta’lim muhiti tizimli bilim, tushuntirish va vakolatli tarzda tashkil etilgan xavfsiz mashq uchun sharoit yaratadi. Mahalla turli hayotiy vaziyatdagi yoshlarning axborot va foydalanish ehtiyojini aniqlashga ko‘maklashishi mumkin. Sohaviy masalalar vakolatli mutaxassis tomonidan ko‘riladi, resursga doir qaror esa uni boshqarishga vakolati bor tomon zimmasida qoladi. Bu taqsimot amaldagi barcha hududlar haqida hisobot emas, hamkorlikni tashkil etishning normativ taklifidir. Milliylik tayyor chizmaga hudud nomini qo‘shishda emas, mavjud ijtimoiy institutlar munosabatini mazmunan hisobga olishda ifodalanadi.

N. Dexkanov va M. Sodirjonov inson kapitalini rivojlantirishda qiziqish hamda ehtiyojlarni bilishning ijtimoiy ahamiyatiga e’tibor qaratadi [11, 31-b.]. Ushbu qarashdan kelib chiqib, dastlabki tashxis faqat faol ishtirokchilarning fikri bilan cheklanmasligi lozim. Ta’limdan tashqarida mehnat qilayotgan, mashg‘ulot vaqtiga moslasha olmaydigan yoki raqamli materialdan foydalana olmaydigan yoshlarning ehtiyoji ham aniqlashtiriladi. Jimlik ehtiyoj yo‘qligining dalili sifatida olinmaydi. Shu bilan birga, qaysidir guruhning tayyorgarligi pastligi haqida oldindan hukm chiqarilmaydi. Tekshiriladigan predmet shaxsning doimiy sifati emas, mazkur xizmatdan foydalanish shartidir.

Tashxis bosqichi yong‘in xavfsizligi bilimini tushunmaslik bilan undan foydalanishga tashqi to‘siqni farqlashi kerak. Bir xil noto‘g‘ri javob ortida atama noaniqligi, avvalgi bilim yetishmasligi yoki topshiriqning kontekstdan uzilganligi turishi mumkin. Resurs muammosi esa ta’limni takrorlash bilangina hal bo‘lmaydi. Sababni aniqlamasdan barcha holatga bir xil targ‘ibot tadbirini tanlash vosita bilan ehtiyojning aloqasini zaiflashtiradi. Tashxisning natijasi muammoning qisqa va tekshiriladigan tavsifidir: kim qanday vazifada, qanday sharoit tufayli qiyinchilikka duch kelmoqda? Keyingi qaror aynan shu tavsifga javob berishi lozim.

Muvofiqlashtirish bosqichida aniqlangan muammo uchun resurs, qaror vakolati va ishtirok yo‘li belgilanadi. Vazifa bir nechta tomonga tegishli bo‘lishi mumkin, ammo bu uning yakuniy qarori egasiz qolishini oqlamaydi. Pedagog, yoshlar vakili, rahbariyat va mutaxassisning hissasi nimadan iboratligi tushunarli bo‘lsa, hamkorlik bir xil ishni takrorlashdan farqlanadi. Muvofiqlashtirish natijasi yig‘ilish o‘tkazilgani emas, muammo bo‘yicha kim nima qilishi va natija qanday ko‘rilishining aniqlashganidir. Kerakli vosita mavjud bo‘lmasa, cheklov yashirilmaydi; muqobil yo‘l va qayta ko‘rish sharti asoslanadi.

Ta’lim va mashq bosqichi talabni tushunish bilan uni xavfsiz o‘quv sharoitida asosli qo‘llashni bog‘laydi. Mashq professional mas’ullar belgilagan doirada tashkil etiladi; fuqarolik tashabbusi texnik xavfli harakatni mustaqil bajarishga ruxsat sifatida talqin qilinmaydi. Yosh nima uchun muayyan qaror tanlanganini izohlashi va qaysi vaziyatda vakolatli yordam zarurligini farqlashi mumkin. Natijani tekshirishda xato shaxsni kamsitish uchun asos bo‘lmaydi. Uning vazifasi tushunish yoki bajarishdagi muammoni ochishdir. Bu yerda erkinlik tartibdan voz kechish emas, qoida doirasidagi ongli harakat imkoniyatidir.

Baholash bosqichida resurs, jarayon, o‘quv va institutsional natija dalillari alohida ko‘riladi. Vosita tayyorlangan bo‘lsa-yu, undan foydalana olish tekshirilmagan bo‘lsa, natija resurs darajasida qoladi. Yoshlar faol qatnashib, ko‘rsatmaning ma’nosini tushuntira olmasa, jarayon ko‘rsatkichi o‘quv natijasini qoplamaydi. To‘siq rasmiy ravishda bartaraf etilgan deb qayd etilsa, yoshlarning foydalanish tajribasi bilan qiyoslash lozim. Baholashning kuchi bitta

Web of Teachers: Inderscience Research
webofjournals.com/index.php/1
Licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

umumiy ball chiqarishda emas, o‘zgarishning aynan qayerda yuz berganini aniqlashda namoyon bo‘ladi. Shuning uchun tasdiqlanmagan vaznlar va sun’iy reytinglar qo‘llanmaydi.

Tuzatish bosqichi oldingi harakatni shunchaki takrorlash emas, natijaga olib kelmagan bog‘lanishga qaytishdir. Muammo mazmunning tushunarsizligida bo‘lsa, ifoda va ta’lim usuli qayta ko‘riladi; vakolat uzilishida bo‘lsa, mas’uliyat taqsimoti aniqlashtiriladi; resurs yetishmasa, bajarish sharti bo‘yicha qaror qabul qilinadi. Tuzatishning predmeti dalildan kelib chiqadi. Ushbu siklda tashxis, muvofiqlashtirish, ta’lim va mashq, baholash hamda tuzatish bir-birini to‘ldiradi. Ular statistik ulush yoki madaniyatning tarkibiy qismlari emas, strategik faoliyatni tashkil etish bosqichlaridir. Shu farq tushunchalarning takrorlanishining oldini oladi.

Hisobdorlikning mazmuni ko‘proq hisobot tayyorlash bilan tugamaydi. Qaror qabul qiluvchi tomon muammoni qanday tushungani, qaysi dalilga tayangani va tanlangan chorani nima sababdan maqbul ko‘rganini izohlashi kerak. Murojaatga asoslangan rad javobi ham, qayta ko‘rish imkoniyati mavjud bo‘lsa, hisobdor qaror bo‘lishi mumkin. Aksincha, talabning qabul qilingani haqidagi izohsiz tasdiq mazmunli hisobdorlikni bildirmaydi. Yoshning erkinligi har bir taklifining tasdiqlanishida emas, uning qarorga yetib borishi va javob asosini bilishida namoyon bo‘ladi. Bu munosabat vakolatni dalil va tushuntirish bilan chegaralaydi.

Resurs taqsimotida adolat bir xil xizmatni hamma uchun yetarli deb faraz qilmaslikni talab etadi. Bir xil material ayrim yoshga tushunarli, boshqasi uchun til, shakl yoki foydalanish vaqti tufayli yaroqsiz bo‘lishi mumkin. Qo‘shimcha yordam shaxsning doimiy kamchiligi bilan emas, aniq to‘siq bilan bog‘lanadi. Ustuvorlik belgilashda to‘siqning jiddiyligi, uni kamaytirish imkoniyati va vakolatli yechimning mavjudligi birgalikda ko‘riladi. Ommaviy talabning baland ifodalanishi yagona mezon bo‘lib qolmaydi. Fikri kam eshitiladigan guruhning foydalanish ehtiyoji ham asosli qaror predmeti bo‘lishi mumkin.

A. S. Otokulovning shaxsning ma’naviy-axloqiy fazilatlarini yuksaltirish haqidagi tahlili mas’uliyatni davomiy ijtimoiy munosabatda ko‘rishga yordam beradi [12, 140-b.]. Yong‘in xavfsizligi madaniyatida davomiylik bilimni bir marta yetkazishdan ko‘ra uni yangilash va keyingi foydalanuvchilarga tushunarli uzatishni talab qiladi. Tajriba faqat alohida xodim xotirasiga bog‘lanib qolsa, kadr almashinuvi bilan bilim yo‘li uzilishi mumkin. Shuning uchun mazmunning yangilanishi, vazifaning aniqligi va foydalanish tajribasining saqlanishi birgalikda rejalashtiriladi. Avlodlararo mas’uliyat tayyor xulqni majburan meros qoldirish emas, asosli bilish va harakat uchun sharoitni davom ettirishdir.

Taklif etilgan yondashuvga qarshi mumkin bo‘lgan e’tiroz uning tashkiliy murakkabligidir. Har bir kichik savol uchun alohida hujjat yaratish yosh va muassasa vaqtini ortiqcha sarflashi mumkin. Shu bois qayd shakli masalaning mazmuniga mutanosib bo‘lishi lozim: oddiy tushuntirish uchun qisqa javob, resurs yoki texnik qaror talab etadigan holat uchun asos va keyingi qadam yetarli darajada ko‘rsatiladi. Hisobdorlik ortiqcha byurokratiya bilan aynanlashtirilmaydi. Mezon qaydlar soni emas, qarorga aloqador ma’lumot yo‘qolmasligi va foydalanuvchi tushunarli javob olishi hisoblanadi. Bu cheklov strategiyaning o‘zi yangi foydalanish to‘sig‘iga aylanmasligini nazarda tutadi.

Mahalliy sinov uchun dastlab bitta aniq muammo va unga daxldor auditoriya tanlanishi tavsiya etiladi. Boshlang‘ich holat, bajarish sharti va kutilayotgan o‘zgarish oldindan

Web of Teachers: Inderscience Research
webofjournals.com/index.php/1
Licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

belgilanib, yakuniy hamda kechiktirilgan dalillar qiyoslanadi. Ishtirokchilar almashishi, boshqa o‘quv ta’siri va topshiriq ifodasining o‘zgarishi muqobil tushuntirish sifatida qayd etiladi. Kengaytirish qarori o‘quv natijasidan tashqari xizmatning davomiy resursi va chetda qolgan yoshlarning imkoniyatini ham hisobga oladi. Bitta muassasadagi yutuq barcha O‘zbekiston yoshlariga ko‘chirilmaydi. Ushbu tartib nazariy taklifni keyingi tekshiruvga ochadi, o‘tkazilgan tajriba bayoni sifatida taqdim etilmaydi.

1-jadval. Strategik qarorning zarur institutsional mezonlari

Mezon	Qarorga qo‘yiladigan savol	Mezon bo‘lmagandagi cheklov
Resurs	Harakat uchun qanday vosita va davomiy shart mavjud?	Bajarilmaydigan talab
Vakolat	Kim qaror qiladi va uning asosi uchun javob beradi?	Javobgari noaniq topshiriq
Yoshlar subyektligi	Ehtiyoj va e’tiroz qarorga qanday yetib boradi?	Shaxsga bir tomonlama tashqi ta’sir
Tekshiriladigan natija	Qaysi o‘zgarish qanday dalil bilan ko‘riladi?	Tekshirilmaydigan muvaffaqiyat da’vosi

Muallifning konseptual ishlanmasi. Zarur shartlar ko‘rsatilgan; ularning mavjudligi empirik samaradorlikni oldindan kafolatlamaydi.

Xulosa

Yoshlarning yong‘in xavfsizligi madaniyatini rivojlantirish strategiyasi umumiy tarbiyaviy niyatni institutsional jihatdan bajariladigan qarorga aylantirishi kerak. Resurs, vakolat, yoshlar subyektligi va tekshiriladigan natija ushbu o‘tishning zarur mezonlari sifatida asoslandi. Ularning o‘zaro qoplanmasligi bir sohadagi yutuq bilan boshqa sohadagi bajarilmagan vazifani yashirmaslikka imkon beradi. Mezonlarning mavjudligi nazariy izchillikni ifodalaydi; amaliy samara esa mustaqil dalil talab qiladi.

Mas’uliyatli profilaktikaning paradigmatik yo‘nalishi inson qadrini, bilimning asoslanganligini va vakolatga mutanosib javobgarlikni birlashtiradi. Mahalla, ta’lim muassasasi va sohaviy mutaxassis hamkorligining mazmuni bir xil ishni takrorlash emas, yosh bildirgan ehtiyojni tegishli bilim, vosita va qaror bilan bog‘lashdir. Hisobdorlik qarorning asosini tushuntirish va uni qayta ko‘rish imkoniyatida namoyon bo‘ladi.

Amaliy ustuvorlik sifatida mahalliy foydalanish to‘siqlarini aniqlash, har bir choraga vakolatli mas’ul hamda davomiy resurs biriktirish, yoshlarning asosli ishtirokini ta’minlash va turli natija darajalarini alohida baholash tavsiya etiladi. Tashxisdan tuzatishgacha bo‘lgan besh bosqich bu vazifalarni yagona qaror jarayoniga bog‘laydi. Keyingi tadqiqotlarda mezonlarning mahalliy qo‘llanishi, qo‘shimcha tashkiliy xarajati va turli yoshlar guruhlari uchun foydalanish imkoniyati empirik tekshirilishi lozim.

Web of Teachers: Inderscience Research
webofjournals.com/index.php/1
Licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. United Nations. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030. — Geneva: UNISDR, 2015. — URL: https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030.
2. Ashurov A. U. O‘zbekiston mahallalarida jamoatchilik ekologik nazoratini amalga oshirishning ijtimoiy-madaniy omillari (ijtimoiy-falsafiy tahlil): Falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati (09.00.04). — Toshkent, 2024.
3. Ilxomov U.U. Mahallalarda yoshlar bilan ishlash tizimining shakllanishi: sub’ektlar va guruhlar // Falsafa va huquq. – 2026. – № 1. – B. 165–168.
4. Erkayev A. Oqsoqol // Tafakkur. — 2010. — № 3 (64). — B. 16–21.
5. Mamayusupov U.K. Jamiyatni boshqarishda ilmiy bashoratning metodologik va prognostik vazifalari // Falsafa va huquq. – 2025. – № 4. – B. 102–104.
6. Saribaeva N.B. Jamoat fikri bilan ishlash jarayonlarini samaradorligini baholash indikatorlari tahlili // Falsafa va huquq. – 2025. – № 4. – B. 110–114.
7. Raxmanov A.M. Fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatini rivojlantirishda ijtimoiy-madaniy texnologiyalarning o‘rni // Falsafa va huquq. – 2026. – № 1. – B. 147–151.
8. Mamarasulov B.Sh. Demokratik davlat va fuqarolik – jamiyatining inson qadri masalasiga ahamiyati // Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. — 2022. — Vol.2, Special Issue23. — B.467–472. — DOI:10.24412/2181-1784-2022-23-467-472.
9. To‘rayev K.S. Jamiyat konsolidatsiyasi va ijtimoiy tengsizlikni bartaraf etishning ijtimoiy-falsafiy asoslari // Umummilliy taraqqiyotning ijtimoiy-ma’naviy masalalari: Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. — Toshkent: Sharqnashr, 2026. — B.55–60.
10. Sen A. The Idea of Justice. — Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 2009. — ISBN 978-0-674-03613-0.
11. Dexkanov Narimon; Sodirjonov Muxriddin. Ijtimoiy transformatsiya jarayonlarida inson kapitalini rivojlantirish // Yangi O‘zbekistonda qadriyatlar transformatsiyasi: xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya maqolalar to‘plami (2025-yil 1-may). — Toshkent: ZILOL BULOQ, 2025. — B. 28–33. — URL: https://aps.tsuos.uz/storage/users/221/articles/MbHyNl2pSqJaZl2BVkmI4VZnpsw7ulrMiYL8wIrA.pdf
12. Otokulov A.S. Shaxsning ma’naviy-axloqiy fazilatini yuksaltirishda yangicha yondashuvlar // Falsafa va huquq. – 2026. – № 1. – B. 138–141.

Licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.